

Katsauksia – Översikter

Suomalaisten maantieteilijöiden viestintä ja tiedonhankinta vuonna 2006

ANTTI VIRRANKOSKI

Kumpulan tiedekirjasto, Helsingin yliopisto¹

Tämä katsaus pohjautuu Helsingissä 27.–28. marraskuuta 2006 järjestettyjen Maantieteen päivien yhteydessä tekemääni kyselytutkimukseen, jossa kartoitin suomalaisten maantieteilijöiden viestintää ja tiedonhankintaa. Viestintää käsittelevä osuus oli seurantakysely, jonka tuloksia vertaan vuosina 1994 ja 2000 Maantieteen päivillä järjestettyihin vastaaviin kyselyihin (Husso & Raento 1995; Raento & Husso 2001). Kai Husson ja Pauliina Raennon ensimmäinen artikkeli pureutui tieteellisen viestintään sekä vertasi suomalaista ja yhdysvaltalaisista viestintäkulttuuria. Seurantakyselyssään he keräsivät näkemyksiä Maantieteen päivien toimivuudesta, luonteesta ja merkityksestä. Tällä kertaa kartoitin lisäksi päiville osallistuneiden tiedonhankintakäyttötymistä ja tärkeiksi koettujen tietoaineistojen käyttöä.

Viestinnän ja tiedonhankinnan käsitteissä on selvä näkökulmallinen ero, vaikka ne usein niputetaan yhteen. Viestinnän tutkimus ei ole keskitynyt tiedon tallennukseen, hakuun tai hankintaan vaan pikemminkin informaation välittämiseen ja käsittelyyn (Mäkinen 1999: 40). Erona on myös viestinnässä kulkevan informaation kaksisuuntaisuus ja vuorovaikutuksen aste. Tiedonhankinnassa informaatio kulkee yleensä vain yhteen suuntaan.

Kyselytutkimuksia tieteenalakohtaisesta tiedonhankinnasta ovat tehneet muiden muassa Tim Wales (2000: 235–245) eläinlääketieteessä, Cecelia Brown (1999: 929–943) astronomiassa, kemiassa, matematiikassa ja fysiikassa sekä Moshe Yizhaki ja Gloria Hammershlag (2004) tietojenkäsittelytieteessä ja insinööritieteissä. Tieteellisessä tiedonhankinnassa tärkeät kysymykset liittyvät siihen, miten ja mistä tietoa hankitaan ja miten sitä käytetään. Tiedonhankinta on siis osa prosessia, jossa tiedosta synnytetään uutta tietoa.

Tämän kyselyn tekemiseen minua motivoivat sekä kirjastoammatilliset syyt että kiinnostus aiheeseen. Ammatillisesta näkökulmasta maantieteilijöiden ja heidän tiedonhankintakäyttötymisensä tutkiminen on toivon mukaan tie parempaan tie-

teenalan asiantuntemukseen ja sitä kautta laadukkaampiin kirjastopalveluihin.

Kysely vuonna 2006

Seurantakyselyni kohteena olivat maantieteilijöiden viestintä ja se, kuinka merkityksellisinä he pitävät erilaisia viestinnän kanavia. Vuoteen 1994 verrattuna joidenkin sähköisten viestimien olemuksessa on tapahtunut olennaisia muutoksia, joten vertaileva seuranta on paikallaan. Esimerkiksi verkkotyöskentely on muuttanut luonnettaan huomattavasti.

Kyselylomakkeessani oli 19 kysymystä neljässä osiossa. Perustietojen lisäksi kartoitin vastaajan käyttämiä tieteellisiä aineistoja ja niiden hankintaan liittyvää tiedonhankintakäyttötymistä. Kolmannessa osiossa keräsin seurantatietoa maantieteellisestä viestinnästä ja lopuksi selvitin vastaajan suhdetta Maantieteen päiviin.

Kuten aiemminkin, kysely toteutettiin Helsingissä, jossa Maantieteen päivien osallistujamäärä on yleensä suurin ja edustaa parhaiten eri paikkakuntia, ammattiryhmiä ja tutkimussuuntia. Myös vertaillavuus toteutuu parhaiten toistamalla kysely samassa paikassa. Näin esimerkiksi etäisyys- ja kustannustekijöiden muutokset eivät merkittävästi vinouta kyselyyn osallistuneiden jakautumista.

Perustietoa vastaajista

Kyselyyn vastasi yhteensä 51 Maantieteen päiville osallistunutta. Kaavakkeita jaettiin 250, joten vastausprosentiksi tuli 20,4. Edellisiin kyselyihin verrattuna prosentti asettui keskitasolle. Vuonna 1994 (307 osallistujaa) se oli peräti 27, kun vuonna 2000 (325 osallistujaa) jouduttiin tyytymään 15 prosenttiin (Raento & Husso 2001: 255). Vuonna 2006 vastaajista valtaosa (41 %) oli Helsingin yliopistosta. Muita pääkaupunkiseudun yhteisöjä (Teknillinen korkeakoulu, Helsingin kaupunki ja sisäasiainministeriö) edusti yhteensä neljä vastaajaa (8 %). Maan muut korkeakoulut jakaantuivat suhteellisen tasaväkisesti jäljelle jääneessä osuudessa.

Peräti 45 prosenttia vastanneista (23) ilmoitti olevansa perustutkinto-opiskelija. Myös jatko-

¹E-mail: <antti.virrankoski@helsinki.fi>

opiskelijat (35 %) vastasivat kyselyyn aktiivisesti. Vastaajista kahdeksan (16 %) oli joko väitellyt tutkija, tutkija tai opettaja yliopistolla. Valitettavasti joukossa oli vain yksi muun oppilaitoksen kuin korkeakoulun opettaja.

Vastaajista kaksi kolmannesta (34) oli alle 30-vuotiaita ja alle 40-vuotiaita oli peräti 92 prosenttia (47). Tulos oli odotettu vastaajien akateemisen jakauman sekä aiempien kyselyjen perusteella. Näin voimakas painottuminen nuorempiin ikäluokkiin kuitenkin yllätti. Vielä vuoden 2000 kyselyssä yli 40-vuotiaita oli noin viidennes vastanneista (Raento & Husso 2001: 255). On valitettavaa, jos konkarimaantieteilijät eivät pidä tällaisia kyselyitä tai Maantieteen päiviä yhtä tarpeellisina kuin nuoremmat kollegansa.

Suuntautumisaloista vahvimmin oli edustettuna kulttuurimaantiede, jonka ilmoitti alakseen 43 prosenttia vastaajista. Toiseksi yleisin oli kaupunkimaantiede 22 prosentin ja kolmanneksi yleisin suunnittelumaantiede 20 prosentin osuudella. Tapahtuman kaupunkiaiheinen teema saattoi olla osasyynä sille, että luonnonmaantieteilijöitä oli vain 10 prosenttia vastaajista. Sattuma ei täysin selitä luonnonmaantieteen ja esimerkiksi kehitysmaantieteen pientä osuutta, etenkin kun sama toteutui aiemmissakin kyselyissä.

Vastaajat määrittelivät oman maantieteellisen suuntautumisensa kaikkiaan 23 tavalla, mikä on osoitus maantieteen kentän laajuudesta. Erityisesti kulttuurimaantieteilijät tarkensivat omaa tutkimusalaansa monin eri tavoin. Esimerkiksi poliittinen ja feministinen maantiede, väestötiede sekä maaseutumaantiede mainittiin.

Kyselyyn vastanneista 25 prosenttia oli Maantieteen päivillä ensimmäistä kertaa. Ensikertalaisen määrä oli pudonnut vuosiin 1994 ja 2000 verrattuna huomattavasti (49 % vuonna 2000 ja 35 % vuonna 1994). Valtaosa oli kuitenkin osallistumis-

tensa alkutaipaleella. Neljännän tai useamman keran konkareita oli noin neljännes. Tulevaisuudessa onkin syytä kiinnittää huomiota uusien osallistujien houkuttelemiseen. Muuten jo hieman edelliskertoja pienempi osallistujamäärä saattaa supistua entisestään.

Maantieteellinen viestintä

Sähköinen viestintä on vakiinnuttanut asemansa tutkijan ja opiskelijan arjessa. Peräti 87 prosenttia vastaajista piti sähköistä viestintää vähintään melko tärkeänä ja 48 prosenttia välttämättömänä (taulukko 1 ja 2). Sähköiset viestimet olen tässä niputanut yhteen, jotta vertailukelpoisuus aiempien kyselyiden tuloksiin säilyisi. Yksittäisistä sähköisistä viestimistä tärkeimmäksi koettiin internet, jota 90 prosenttia vastaajista piti vähintään melko tärkeänä työssään. Sähköinen viestintä on osittain tai lähes kokonaan syrjäyttänyt joitakin tieteellisen viestintään aiemmin kiinteästi liitetyjä toimintoja, kuten paperisten kirjeiden vaihdon.

Raento ja Husso (2000: 258–259) käsittelevät laajemmin sähköisen viestinnän merkityksen korostumista tieteessä. Sähköisen viestinnän ripeä kehitys on tehnyt lähde- ja tutkimusaineiston käsittelyn sekä tiedeyhteisön keskustelun nopeammaksi, vaivattommaksi ja halvemaksi – siis kustannustehokkaammaksi. Toisaalta on ilmaantu-

Taulukko 1. Suomalaisten maantieteilijöiden välttämättömmimpinä pitämät viestintäkanavat (%).

Sähköiset viestimet	47,7
Henkilökohtainen suhdeverkosto maantieteessä	41,2
Henkilökohtainen suhdeverkosto (muut alat)	27,5
Ulkomaiset maantieteen julkaisusarjat	27,5
Perus- ja jatkotutkimusseminaarit	19,6

Taulukko 2. Suomalaisten maantieteilijöiden tärkeinä pitämät viestintäkanavat (%). Prosenttiosuus kuvaa sitä vastanneiden määrää, joka piti viestintäkanavaa vähintään melko tärkeänä. Vuonna 1994 kyselylomakkeita jaettiin 307 kappaletta, vuonna 2000 325 kappaletta ja vuonna 2006 250 kappaletta. (x = tulos ei tiedossa)

	2006	2000	1994
Henkilökohtainen suhdeverkosto maantieteessä	90,2	81,6	86,7
Ulkomaiset maantieteen julkaisusarjat	88,2	81,6	69,9
<i>Terra</i>	88,2	93,9	80,7
Sähköiset viestimet	86,9	90,5	53
Maantieteen päivät	86,9	81,6	68,7
Perus- ja jatkotutkimusseminaarit	78,4	63,3	51,8
Muiden tieteenalojen ulkomaiset sarjat	68,6	75,5	47
Maantieteen teemaseminaarit ja tutkijaverkostotapaamiset	64,7	49	59
<i>Alue ja ympäristö</i>	62,7	x	x
<i>Fennia</i>	60,7	69,4	53

nut tiedon oikeellisuuteen, luotettavuuteen ja pysyvyyteen sekä tekijänoikeuksiin liittyviä aivan uusia ongelmia etenkin Internetin myötä. Tieteen avoimuuden ja näkyvyyden voi kuitenkin sanoa edistyneen sähköisen viestinnän ansiosta. Myös opiskelu on muuttanut luonnettaan huomattavasti sähköisen viestinnän ja uusien oppimisympäristöjen seurauksena.

Peräti yhdeksän kymmenestä kyselyyni vastanneesta piti henkilökohtaista suhdeverkostoa vähintään melko tärkeänä työlleen (taulukko 2). Kommenteissa tuotiin esille uusien verkostojen luominen ja entisten verkostojen ylläpitäminen, mihin Maantieteen päivät koettiin oivaksi foorumiksi. Husson ja Raennon (esim. 1995: 147) havainnot tukevat tuloksiani.

Kasvotusten tapaamista pidettiin useassa vastauksessa Maantieteen päivien erityisenä antina. Suhdeverkostoa pidetään yllä myös sähköisesti, mutta henkilökohtaiselle tapaamiselle ja mielipiteiden vaihdolle annetaan erityinen painoarvo. Joissakin vastauksissa puhuttiin ”tutkimuksista, jotka saavat kasvoit”. Tämä kuvaa hyvin henkilökohtaisen suhdeverkoston luonnetta ja kytköstä fyysiseen kohtaamiseen ja yhteisöllisyyteen, kun taas sähköiset viestimet liittyvät enemmän rutiiniasioiden asioiden hoitoon. Myös Wales (2000), Brown (1999) sekä Yizhaki ja Hammershlag (2004) havaitsivat tutkimuksissaan paljon samoja piirteitä kuin maantieteilijöiden tiedonhankinta- ja viestintäkulttuurissa on. Henkilökohtainen suhdeverkosto koetaan välttämättömäksi tieteenalasta ja amatista riippumatta.

Seurantakyselyn perusteella ulkomaisten maantieteen julkaisusarjojen merkitys kasvaa tasaisesti. Kansainvälistymisen lisäksi tähän lienee vaikuttanut ulkomaisten aineistojen saatavuuden parantuminen ja nopeutuminen. Sähköisen aineiston mukanaan tuoma käytön vaivattomuus on oletettavasti lisännyt seurattujen lehtien määrää ja kenties myös laajentanut tieteellistä katsantoa.

Terra on säilyttänyt asemansa tärkeänä viestintäkanavana. Lähes 90 prosenttia kyselyyni vastaajista piti sitä vähintään melko tärkeänä työlleen. Ainoastaan 10 prosentille vastaajista ei ollut kovin tärkeä. Lehti oli vahvasti edustettuna myös kyselyn keskeisimpiä tieteellisiä julkaisuja kartoittaessa osiossa.

Vähämerkityksisten julkaisujen lista on pysynyt varsin muuttumattomana (taulukko 3) vuodesta 1994 lähtien. Kyseenalaiselle kärkisijalle ylsi nyt *Natura*, jota kaksi kolmasosaa vastaajista piti työlleen ja maantieteilijäidentiteetilleen melko merkityksellisenä. Kyselyjen tulosten mukaan *Naturan* merkitys on vähentynyt tasaisesti vuodesta 1994. Vastanneiden Kouluopettajien harvalukuisuus vastaajien joukossa vaikutti epäilemättä heille suunnatun lehden tulokseen.

Kirjastoammatillisesta näkökulmasta yllättävää oli kansainvälisessä vaihtotoiminnassa laajalle levinneen, perinteiltään kunniaakkaan *Fennian* huono menestymisen kyselyssä. Peräti 38 prosenttia vastaajista piti tätä englanninkielistä lehteä melko merkityksellisenä ja ainoastaan yksi vastaaja piti sitä välttämättömänä. *Terran* arvostukseen verrattuna *Fennian* keho tulos herättää suoranaisen pohdinnan paikan lehtiä julkaisevalle Suomen Maantieteelliselle Seuralle. On selvää, että julkaisun laatu ja tutkimusalojen arvostus ja suosio vaikuttavat luettelon muotoutumiseen. Näin ollen voi kysyä, johtuuko esimerkiksi naisvaltaisen pedagogian alan julkaisujen varsin alhainen arvostus jostain muusta kuin julkaisujen tasosta.

Maantieteilijöiden tiedonhankinta

Tiedonlähteitä tarkastellessani huomasin, etteivät vastaajat tehneet eroa hakupalveluiden ja tietokantojen välillä. Äärimmillään vietynä koko Internet nähtiin yhtenä tietokantana, vaikka se valtavan kokonsa ja ennen kaikkea järjestelemättömyytensä vuoksi on hyvin vaikeasti hahmotettavissa.

	2006	2000	1994
<i>Natura</i>	66,7	46,9	39,8
Alue- ja ympäristötutkimuksen päivät	47,1	49	44,6
Epäviralliset teemaopintopiirit	41,1	36,7	22,9
<i>Yhdyskuntasuunnittelu</i>	39,2	28,6	x
<i>Fennia</i>	37,6	x	x
Muiden tieteenalojen kotimaiset sarjat	37,6	x	x
Muiden tieteenalojen konferenssit	29,4	24,5	28,9
<i>Alue ja ympäristö</i>	25,5	20,4	x
Muiden tieteenalojen ulkomaiset sarjat	25,5	x	x
Kansainväliset maantieteen konferenssit	25,5	28,6	20,5
Maantieteen teemaseminaarit ja tutkijaverkostotapaamiset	21,6	22,4	14,4

Taulukko3. Viestintäkanavat, joita vähintään 20 prosenttia vastanneista piti työlleen merkityksellisenä. (x = tulos ei tiedossa)

Käytettävissä oleva aineisto ohjaa tiedonlähteiden käyttöä. On luonnollista, että tietoa haetaan usein ensisijaisesti helpoimmin saatavilla olevista lähteistä ja näin turvaututaan oman kirjaston kokoelmiin (esim. Brown 1999: 937). Laajemmille apajille hankkiudutaan tarvittaessa. Esimerkiksi Yhdysvalloista tehdyt suorat hankinnat ovat vastausten perusteella varsin tavallisia, mikä on seurausta suomalaisten kirjastopalveluiden rajallisista resursseista, tieteellisen julkaisemisen markkinoiden keskittymisestä ja kotimaisesta hinnoittelupolitiikasta. On vaikeata todentaa, missä määrin kirjastojen kokoelmat ohjaavat tiedon hankkijaa lähteiden valinnassa. Toisaalta on muistettava, että kirjastojen kokoelmapolitiikan tavoitteena on tarjota käyttäjilleen heidän tarvitsemiansa palveluita ja aineistoja. Kokoelma on syntynyt tarveperusteisesti, mutta samalla ohjaa tarpeita jossain määrin.

Tieteelliset lehdet

Tieteellisten lehtien käyttöä kysyttäessä nousi kärkeen edellisten kyselyjen perusteella odotetusti *Terra* 17 maininnalla (taulukko 4). Monelle ensimmäisen vuoden opiskelijalle *Terra* on ensimmäinen tai ainoa kosketus tieteellisen julkaisemiseen, mutta moni tutkijakin asetti sen kolmen tärkeimmän tieteellisen lehden joukkoon. Lehdelle löytyi yleismaantieteellisenä julkaisuna kannatusta läpi maantieteen kentän. Toisaalta monet muut yleismaantieteelliset lehdet, kuten *Annals of the Association of American Geographers*, eivät menestyneet. *Terra* pidetään myös tärkeänä maantieteilijöiden keskustelufoorumina, mikä luultavimmin lisää lehden tärkeyttä. On myös selvää, että *Terran* suomenkielisyys vahvistaa sen asemaa tässä yhteydessä.

Taulukko 4. Lehdet, jotka sijoitettiin keskeisimpien seurattujen lehtien listalle vähintään kolme kertaa.

<i>Terra</i>	17
<i>Alue ja ympäristö</i>	10
<i>Yhdyskuntasuunnittelu</i>	8
<i>Fennia</i>	7
<i>Urban Studies</i>	5
<i>Regional Studies</i>	4
<i>Progress in Human Geography</i>	3
<i>European Planning Studies</i>	3
<i>Environment & Planning D</i>	3
<i>Political Geography</i>	3

Terran lisäksi muut kotimaiset lehdet, kuten *Alue ja Ympäristö* sekä *Yhdyskuntasuunnittelu* olivat hyvin esillä. Suurten markkinoiden ja kustantajien lehdistä useimmin mainittiin lähinnä maantieteen yhteiskunnallisen puolen lehdet. Tähän saattoi vaikuttaa Maantieteen päivien teema. Kaupunkimaan-tieteilijöiden listalla *Terra*, *Yhdyskuntasuunnittelu* ja *Urban Studies* olivat myös hyvin edustettuina. Luonnonmaantieteilijöiden vastauksissa vaihtelu oli suurempaa, joskin niissäkin *Terra* oli tärkein yhteinen tekijä. Kansainvälisistä lehdistä mainittiin *Landscape and Urban Planning*, *Landscape Ecology* ja *Progress in Physical Geography*.

Suunnittelumaantieteilijät mainitsivat useimmiten sarjan *European Planning Studies*. *Terra* ei saanut heiltä kuin yhden maininnan, mikä poikkeaa selvästi kokonaistuloksesta. Onko tähän syynä *Terran* painopisteen mahdollinen siirtyminen kauemmas suunnittelumaantieteestä vai alan keskustelun siirtyminen toisaalle? Kulttuurimaantieteilijät sen sijaan suosivat *Terra*a, jonka nimesi kahdeksan heistä (58 %). Seuraavina olivat *Political Geography* ja *Progress in Human Geography*.

Yhteensä vastauksissa mainittiin 89 eri julkaisua, joista 21 (24 %) oli kotimaisia. Valtaosaltaan lehdet olivat englanninkielisiä. Parinkymmenen suomenkielisen lisäksi mukana oli kaksi ruotsinkielistä ja yksi ranskankielinen julkaisu. Aiemmin vahva tieteen kieli saksa loisti poissaolollaan.

Tietokannat

Tietokantojen käyttöön liittyvä kysymyksenasettelu lomakkeessani lienee hieman epäonnistunut. Monilla vastanneilla ei ollut kovinkaan selkeää käsitystä siitä, mitä kysymyksessä käytetyllä tietokannan käsitteellä tarkoitettiin. Ongelmallisuutta lisäsi tietokantojen, hakukoneiden, portaalien, hakemistojen ja yksittäisten aineistojen rajojen yleinen epäselvyys. Vastaukset eivät näin ollen kerro tietokantojen käytöstä paljoakaan. Sen sijaan jonkinlaisia päätelmiä voi toki tehdä siitä, mistä kyselyyn vastanneet hakevat tietoa.

Kansainvälisistä palveluista kärkisijoille ylsi EBSCO, joka sai mainintoja maantieteen kaikilta osa-alueilta. Myös Science Direct sai joitakin mainintoja. Kotimaisista palveluista korkeakoulukirjastoissa aktiivisesti kehitetty Nelli-portaali huomioitiin varsin kiitettävästi.

Kotimaiset tietokannat saivat paljon yksittäisiä mainintoja. Esimerkiksi Yhdyskuntarakenteen seurantarajestelmä YKR, Tilastokeskuksen aluetietokanta ALTIKA ja Kuntafakta olivat esillä. Kirjastojen omat tietokannat, eli verkossa käytössä olevat kirjastoluettelot (esim. HELKA) nimettiin varsin usein.

Tiedonhakupalvelut

Kartoitin kyselyssä myös tiedonhakupalvelujen käyttöä. ”Hakukoneista” puhuttaessa *Googlen* valta-asema on varsin täydellinen – ainoastaan yksi vastaajista oli jättänyt sen mainitsematta. Toisaalta *Googlen* lisääminen tieteellisten hakukoneiden joukkoon lomakkeen vaihtoehdoissa saattoi ohjata vastaajia haluttuun aihealueeseen. Myös *Googlen* tieteellinen palvelu *Scholar* oli murskaavan ylivoimainen kilpailijoihinsa verrattuna. Vastaajista 37 prosenttia ilmoitti käyttävänsä sitä. Muut tieteelliset hakupalvelut *Scirus*, *InfoMine* ja *LiveAcademic* saivat kukin vain yhden maininnan.

Tiedonhakuportaalit on suunniteltu tiedonhakua ja -hallintaa varten. Niiden tarkoituksena on toimia aineiston välittäjäpalveluna ja niiden merkitys tiedonhankinnassa on huomattava. Kyselyyni vastanneista 69 prosenttia ilmoitti käyttävänsä välittäjäpalveluita etsiessään elektronisia aineistoja. Loput ilmoittivat käyttävänsä elektronisia aineistoja suoraan niiden kotisivujen kautta. Aiemmin yleinen omien linkkilistojen ja kirjanmerkkien käyttö on mahdollisesti väistymässä räätälöityjen tiedonhakupalveluiden tieltä. Välittäjäpalvelut ovat jatkuvan kehityksen seurauksena tulleet monipuolisemmiksi ja sisällöllisesti kattavammiksi, mikä on helpottanut tärkeiden tietoresurssien järjestämistä.

Kolmannes vastaajista ilmoitti käyttävänsä tiedonhakupalveluita päivittäin ja 49 prosenttia viikoittain. Ainoastaan kuusi prosenttia vastaajista ilmoitti käyttävänsä niitä harvoin. Yksikään vastaajista ei tunnustanut tulevansa kokonaan toimeen ilman tiedonhakupalveluita.

Elektroninen vai painettu?

Vaikka painetulla aineistolla on edelleen vahva asema tieteellisessä julkaisemisessa ja ne parantavat aineiston saatavuutta, on elektronisten aineistojen käyttö koko ajan lisääntynyt. Vielä vuonna 1998 astronomien, matemaatikkojen, kemistien ja fyysikkojen todettiin suosivan perinteistä painettua tiedettä (Brown 1999: 937). Muutama vuosi myöhemmin elektronisia aineistoja käytettiin jo selvästi yleisemmin (mm. Yitzhaki & Hammershlag 2004: 841). Nämä tieteenalat ovat olleet tämän kehityksen kärjessä 1990-luvulta lähtien ja niiden luonne ja toimintatavat suosivat elektronisten aineistojen käyttöä. Elektroninen aineisto sallii esimerkiksi dokumentteihin sisällytetyn visualisoinnin ja erilaiset toiminnallisuudet, mikä on selvä etu verrattuna aiempaan.

Elektronisista aineistoista puhuttaessa on muistettava myös julkaisupolitiikassa tapahtuneet rakenteelliset muutokset. Elektronisten lehtien saatavuus kytkeytyy nykyään monimutkaisiin pakettiin,

ratkaisuihin, jossa maksetaan myös tilaajalle tarpeettomasta aineistosta. Hinnottelupolitiikka on monimutkaistunut ja yksittäisten aineistojen hintoja on entistä vaikeampi määritellä. Lisäksi elektronisten aineistojen yhteydessä puhutaan aineistojen hallinnan ja pysyvien kokoelmien sijasta nykyään käyttöoikeudesta, mikä voi olla rajattu tai epämääräisesti määritelty. Aineistojen saatavuudelle ja pysyvyydelle ei vielä ole riittävän selviä sääntöjä tai lopullisia takeita.

Kyselyni vastaajista 29 prosenttia kertoi käyttävänsä pääosin elektronisia lähteitä. Lähes 16 prosenttia ilmoitti käyttävänsä niitä vain harvoin ja noin puolet käyttää painettuja ja elektronisia aineistoja tasapuolisesti. Yksikään vastaajista ei ole tukeutunut kokonaan toiseen aineistotyyppiin. Tämä kertoo painetun aineiston merkityksen säilymisestä elektronisen aineiston rinnalla.

Maantieteen päivät

Vastaajista 86 prosenttia piti Maantieteen päiviä vähintään jonkin verran ammatillisesti hyödyllisinä. Hyöty löydettiin kontaktien ylläpitämisen lisäksi omaan tutkimukseen kohdistuneesta palautteesta ja uusimpaan suomalaiseen tutkimukseen tutustumisesta.

Monet vastanneista kertoivat Maantieteen päivien lisäävän motivaatiota omaan tutkimukseen tai opintoihin. Vastauksissa viitattiin myös oman tietämyksen päivittämiseen etenkin entuudestaan vieraammista maantieteen osa-alueista. Lisäksi jotkut saivat muiden töistä ideoita omaan työhönsä.

Kontaktien merkitys oli suuri myös Maantieteen päivistä tiedotettaessa. Yli puolet vastanneista (53 %) ilmoitti saaneensa tiedon kollegoiltaan. Myös Suomen Maantieteellisen Seuran verkkosivusto oli kyselyni mukaan tehokas tiedotuskanava (49 %). Noin viidennes kertoi saaneensa tiedon *Terrasta* tai Suomen Maantieteellisen Seuran laitostiedotteista.

Kysymyslomakkeen avoin palauteosio kirvoitti lukuisia kommentteja ja kehittämisehdotuksia koskien tapahtuman antia, sisältöä ja järjestelyjä. Etenkin arvosteltiin tapahtuman aikataulutusta. Etenkin ensimmäisen päivän lounastaun lyhyys oli yllättänyt monet ikävästi. Lisäksi ihmeteltiin, kuinka kokoneetkin puhujat käyttävät toistuvasti liikaa aikaa omaan esitykseensä toisten ajan ja keskustelun kustannuksella. Myös aiemmilla Maantieteen päivillä on valitettu samoista aikatauluun liittyvistä ongelmista.

Panelikeskustelun järjestämistä pidettiin hyvänä asiana ja aihetta kiitettiin (ks. Raento 2007: 37–38). Etenkin opiskelijat pitivät keskustelua työelämän haasteista ja odotuksista hedelmällisenä, mikä vahvisti yliopistojen ja työelämän kytkös-

tä. Toisaalta paneelikeskustelun keskittyminen aiheesta suunnittelumaantieteeseen koettiin muita suuntautumisalvoja syrjiväksi.

Maantieteen päivien kansainvälinen luonne jatkoi sekin mielipiteet. Toiset kiittelivät pitäytymistä pääosin suomalaisissa esiintyjissä ja toivottiin jopa kokonaan kotimaisin voimin toteutettua ohjelmaa. Toisaalta oli myös vastaajia, jotka toivoivat enemmän kansainvälisiä puhujia ja väläyteltiin joissakin vastauksissa jopa koko tapahtuman kielien vaihtamista englanniksi.

Lopuksi

Tiedonhankinnan ja viestinnän osalta maantieteestä löytyy paljon vertailukohtia muihin tieteenaloihin. Tieteen tekemisen teknistyessä henkilökohtainen suhdeverkosto ja sen ylläpitäminen ovat nousseet entistä tärkeämmiksi. Tässä suhteessa Maantieteen päivät näyttävät entistä vahvemmin virkistävänä poikkeuksena harmaassa arjessa. Samalla perinteisen viestinnän, tiedonhankinnan ja kanssakäymisen merkitys on edelleen suuri, kuten seurantakyselyni tulokset osoittavat. Omien tutkimusten esittely, uuden tutkimuksen seuranta sekä kontaktien luominen ja vahvistaminen ovat Maantieteen päivien tärkeintä antia ja ilmentävät tieteen tekemisen sosiaalista luonnetta.

Seurantakysely osoitti varsin suuriin muutoksiin suomalaisten maantieteilijöiden viestinnässä. Vuosien 1994 ja 2000 välillä sähköisen viestinnän merkitys oli kasvanut huomattavasti ja käynnissä oli selkeä viestintäkulttuurin muutos, mutta vuosien 2000 ja 2006 välillä perustavanlaatuisia murroksia ei enää tapahtunut. Sähköisen viestinnän merkitys on nyt vakiintunut suomalaisessa maantieteessä.

Tuleva tutkimus voisi pyrkiä käytetyimpien tiedonlähteiden lisäksi kartoittamaan prosessia kokonaisuutena. Myös tiedonhankintakäyttäytymisen erilaistuminen maantieteen erikoistumisen ja sisäisen jakautumisen edetessä tarjoaisi mielenkiintoisia tutkimuskysymyksiä.

Suomen Maantieteelliselle Seuralle tärkeimpiä huomioita tuloksissani on *Terran* vahva asema sekä tiedonhankinnan että viestinnän kanavana.

Toisaalta *Fennian* kaventunut suosio antaa aihetta pohdintoihin.

Tyypillisin kyselyyni vastannut oli alle 30-vuotias kulttuurimaantieteen perustutkinto-opiskelija Helsingin yliopistosta. Osallistujien nuoruuden saattoi havaita myös paikan päällä. Nuorten vastaajien paneutuminen kysymyksiin ja palautteen antamiseen oli ilahduttavaa. Harmillista oli koeneempien maantieteilijöiden varsin vähäinen kiinnostus vastata kyselyyn.

Kyselyn vastausprosentti oli varsin alhainen. Sitä onkin ehkä syytä kehittää houkuttelevammaksi tulevissa seurannoissa. Myös verkkolomakkeen käyttöä kannattaa harkita. On myös pohdittava, kokivatko maantieteilijät ja etenkin konkarit kyselyn hyödyttömäksi. Jos näin on, sekä Maantieteen päiviä että tulevaisuuden kyselyjä on muokattava myös vanhempia ammattimaantieteilijöitä kiinnostaviksi.

KIRJALLISUUS

- Brown, C. (1999). Information seeking behavior of scientists in the electronic information age: astronomers, chemists, mathematicians and physicists. *Journal of the American Society for Information Science* 50: 10, 929–943.
- Husso, K. & P. Raento (1995). Maantieteellinen viestintä: Maantieteen päivät ja Suomen Maantieteellinen Seura. *Terra* 107: 3, 145–160.
- Mäkinen, I. (1999). Elettiinpä ennenkin: informaatiohistoriaa. *Teoksessa* Mäkinen, I. (toim.): *Tiedon tie*, 32–72. BTJ Kirjastopalvelu, Helsinki.
- Raento, P. (2007). Maantieteilijät työelämässä. *Terra* 119: 1, 37–38.
- Raento, P. & K. Husso (2001). Suomalaisten maantieteilijöiden viestintä vuonna 2000. *Terra* 113: 4, 255–262.
- Rolinson, J., H. Al-Shanbari & A. J. Meadows (1995). Information usage by biological researchers. *Journal of Information Science* 22: 1, 47–53.
- Wales, T. (2000). Practice makes perfect? Vet's information seeking behaviour and information use explored. *Aslib Proceedings* 52: 7, 235–246.
- Yitzhaki, M. & G. Hammershlag (2004). Accessibility and use of information sources among computer scientists and software engineers in Israel: academy versus industry. *Journal of the American Society for Information Science* 55: 9, 832–842.